

УДК 811.161.2

*Людмила Роєнко,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики
початкового навчання
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ РІДНОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті розглядаються проблеми впровадження інтерактивних технологій навчання у початковій школі на уроках рідної мови.

Ключові слова: інтерактивне навчання, інтерактивні вправи, інтерактивний урок.

В статье рассматриваются проблемы внедрения интерактивных технологий обучения в начальной школе на уроках родного языка.

Ключевые слова: интерактивное обучение, интерактивные упражнения, интерактивный урок.

The article considers the problems of the application of interactive training technologies at the mother tongue lessons of the primary school.

Key words: interactive training, interactive exercises, interactive lesson.

В основу освітньої системи в якості генеральної ідеї повинно бути покладено гуманістичний світогляд, що передбачає формування таких якостей особистості, як усвідомлення єдності природи і людини, відмова від авторитарного стилю мислення, терпимість, схильність до компромісу, шанобливе ставлення до чужої думки, інших культур, цінностей, вірувань.

Вирішення цих завдань пов'язано з технологізацією навчання. З розвитком науки і техніки значно розширились можливості людини, з'явилися нові технології з колосальними навчаючими ресурсами. Якісні зміни, що виникли при цьому, свідчать про те, що звичайні процеси «научування» вже не вкладаються в рамки традиційних методик і засобів навчання, а також індивідуальних здібностей викладача. З'явилися нові технічні, інформаційні, поліграфічні, аудіовізуальні засоби з властивими їм новими методиками, які стають невід'ємним компонентом навчального процесу, вносячи в нього певну специфіку. Це дозволяє говорити про своєрідність педагогічних технологій.

Педагогічна технологія відображає тактику реалізації загальноосвітніх технологій і будується на знанні закономірностей

функціонування системи «педагог – матеріальне середовище – учень» у певних умовах навчання (індивідуального, групового, колективного та ін.). Цій технології властиві загальні риси і закономірності реалізації навчально-виховного процесу незалежно від того, при навчанні якого конкретного предмета вона використовується.

Актуальним у системі «учень – технологія – учитель» є те, що вчитель із педагога транслятора знань перетворюється в педагога-методолога, технолога, а учень стає реально активним учасником процесу навчання. Отже, необхідно переходити від процесу «передавання знань» до «навчання жити» за умов демократичного суспільства. Як писав відомий зарубіжний педагог М. Герзон, школа має «вчити демократії так, щоб учні могли випробувати її самі, ...при навчанні демократії учні мають брати участь у демократичному житті» [1]. Щоб залишитися живою, демократія, як і будь-який соціальний контекст, має щоразу наново відтворюватися й інтерпретуватися новими членами суспільства. Школа повинна стати першою моделлю демократичного суспільства, по-справжньому демократичних відносин.

Навчати демократії можна із введення у навчальний процес інтерактивних технологій, суть яких полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів, а педагог виступає в ролі організатора, лідера групи.

Інтерактивне навчання сприяє формуванню умінь і навичок, створює атмосферу співпраці, взаємодії, розвиває мову і мислення, формує культуру спілкування: вміння запитувати і відповідати, вислухати іншого, поважати думку, вміння поступитися своїми принципами, узгоджувати дії тощо.

Проблема активної взаємодії вчителя і учня не є зовсім новою для української школи. Такі видатні педагоги, як Я.А. Коменський, К.Д. Ушинський, Д. Локк, Г. Ващенко приділяли їй велику увагу. Подальшу розробку елементів інтерактивного навчання знаходимо у працях педагогів-практиків В.О. Сухомлинського, Ш.О. Амонашвілі.

Інтерактивне навчання передбачає застосування таких методів і прийомів, які стимулюють пізнавальну активність учнів. Учень виступає «суб'єктом» навчання, вступає в діалог з учителем, однокласниками, виконує творчі завдання. Основними методами і прийомами роботи за такого навчання є самостійна робота, проблемні і творчі завдання, питання учня до вчителя і навпаки. Все це сприяє розвитку творчого, критичного мислення молодших школярів.

Форми організації інтерактивного навчання різні. О. Пометун і Л.Пироженко розподілили їх на чотири групи залежно від мети уроку та форми організації навчальної діяльності учнів:

- Інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах, змінні трійки, один – два – чотири – всі разом, карусель, робота в малих

групах, акваріум тощо).

- Інтерактивні технології колективно-групового навчання (мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, навчаючи –вчуся, ажурна пилка та ін).
- Технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, спрощене судове слухання, громадські слухання, рольова гра, драматизація та ін.).
- Технології опрацювання дискусійних питань (метод ПРЕС, займи позицію, дискусія тощо) [2].

Вищеназвані інтерактивні технології успішно можна використовувати в початкових класах в межах сучасного уроку. Спочатку це можуть бути інтерактивні вправи на окремих етапах уроку рідної мови. Варто починати з найдоступніших і зрозуміліших для дітей. Наприклад, технології «мікрофон» або «мозковий штурм» можна використати на етапі актуалізації опорних знань при вивченні теми «Які бувають тексти» (2 клас). Учитель ставить перед класом запитання: «Що ви знаєте про текст? Які його ознаки?» Пропонує учням мікрофон або якийсь предмет (ручку, олівець), який є уявним мікрофоном, і дає змогу по черзі коротко і швидко висловитися. Говорити може тільки той, хто одержав мікрофон. Відповіді учнів записуються коротко на дошці (наприклад: інформативність, зв'язність, послідовність, наявність заголовка або можна його дати, має будову (зачин, основна частина, кінцівка). Після цього вчитель перейде до викладу нової теми.

Не варто думати, що інтерактивна вправа зразу вийде. Не всі учні з першого разу братимуть «мікрофон», не у всіх є що сказати. Тому можна дозволити повторити вже сказане або сказати будь-що, адже відповіді не коментуються і не оцінюються.

Щоб інтерактивні вправи приносили бажані результати, були ефективними, слід практикувати їх щодня, тоді учні звикають до них. Починати слід з простих інтерактивних технологій: «мікрофон», «мозковий штурм», робота в парах, у малих групах. З часом у дітей з'явиться досвід такої роботи, і заняття проходять значно легше.

Для підготовки до таких занять не обов'язково залучати додатковий матеріал, можна використовувати вправи підручника.

Протягом року можна провести кілька інтерактивних уроків. Тематику таких уроків можуть бути систематизація й узагальнення знань з певного розділу, теми спеціального повторення, окремі теми вивчення нового матеріалу тощо.

Інтерактивні уроки мають особливу структуру, що складається з п'яти етапів:

- 1) мотивація навчальної діяльності;
- 2) оголошення теми уроку й очікуваних результатів;
- 3) надання необхідної інформації;
- 4) інтерактивні вправи – центральна частина уроку;

5) підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку [2].

Етап мотивації навчальної діяльності має на меті зосередити увагу учнів на обговорюваній проблемі. Для цього може бути використана нескладна технологія: бесіда, коротка розповідь учителя, демонстрування наочних посібників, малюнків учнів, уривки учнівських творів, незакінчені речення, «мікрофон», «мозковий штурм». Мотивація тісно пов'язана з темою уроку, психологічно готує учнів до її сприймання.

Оголошення теми і очікуваних результатів забезпечує розуміння учнями змісту їх діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти на уроці. Формулювання результатів діяльності учнів на уроці починаємо словами: «Після цього уроку учні зможуть...» Бажано очікувані результати записати на дошці або аркуші паперу.

Мета етапу «надання необхідної інформації» дати школярам достатньо інформації для практичного виконання інтерактивних вправ. Для цього можна використати підручник, роздатковий матеріал, розповідь учителя, наочні посібники, довідкову літературу, повторити раніше вивчене, провести невелике опитування.

Центральна частина уроку – інтерактивні вправи, для виконання яких відводиться найбільше часу (50–60 %). Мета їх виконання – засвоєння навчального матеріалу, досягнення очікуваних результатів. Послідовність роботи на цьому етапі уроку така:

1. Інструктування (інструктаж). Учитель розповідає про мету вправи, послідовність дій, правил, кількість часу на виконання завдання.

2. Об'єднання в групи, розподіл ролей. Об'єднатися в групи учні можуть: за робочим місцем, за кольором (кольорові картки), жеребкування, розрахунком тощо. Групи повинні бути невеликі – 3–5 осіб. Учитель повідомляє (нагадує) учням про ролі, які вони повинні розподілити між собою (головуючий, секретар, доповідач, посередник) і виконувати під час групової роботи.

3. Виконання наданої вчителем інтерактивної вправи. Вчитель тут виступає як помічник, ведучий, консультант.

4. Представлення результатів виконаного завдання.

5. Підведення підсумків уроку (рефлексія), оцінювання його результатів. Учитель пропонує учням оцінити результати уроку, відповісти на запитання. Заповнити таблицю, за допомогою технології «мікрофон» закінчити речення тощо. Разом з тим учні висловлюють загальне враження про роботу на уроці (Чи сподобався спосіб, за допомогою якого ви вивчали матеріал? Що сподобалося особливо на уроці? Що не сподобалось?).

6. Для оцінювання роботи учнів на уроці можуть бути використані такі прийоми: картка оперативного контролю, тестування, експрес-опитування, контрольні вправи і творчі завдання, самооцінка, взаємооцінка, спостереження та ін. Важливо, щоб учитель аргументував мету оцінювання та чітко визначив критерії.

Наведемо приклади використання інтерактивних технологій на різних етапах уроку у 2 класі.

1. При вивченні теми «Слова – назви предметів» на етапі *актуалізації опорних знань, мотивації навчальної діяльності учнів* можна використати технологію «мікрофон»:

На дошці записана тема уроку «Слова – назви предметів» Учитель пропонує учням прочитати її і сказати, використовуючи мікрофон:

– Що ви знаєте з цієї теми (про слова-назви предметів)?

Учні, передаючи мікрофон, розповідають, а вчитель записує відповіді коротко на дошці.

2. Закріплюючи тему про види речень, на етапі *актуалізації опорних знань* використовуємо технологію «мозковий штурм»:

На дошці записана тема уроку. Учитель пропонує учням прочитати її і дати відповідь на запитання: *Що ви знаєте про речення?* На дошці записуються відповіді учнів стосовно ознак речення.

Коли всі бажаючі висловляться, відповіді учнів групуються, аналізуються, відбираються ті ідеї, які допоможуть розв'язанню поставленої проблеми:

- речення виражає закінчену думку;
- речення складається із слів, об'єднаних за змістом;
- речення бувають розповідні, питальні, спонукальні;
- в кінці кожного виду речень ставиться відповідний знак. (? . !)

2. На етапі інтерактивної частини використовується робота в малих групах.

Об'єднавши учнів у три групи за розрахунком (осінь, зима, весна), даємо завдання: Вправа 247. (Білецька М.А., Вашуленко М.С. Рідна мова: підручник для 2 кл. – К.: Освіта, 2002 – Ч. I.). Перші два завдання всі групи виконують однакові.

Третє завдання «Назви головні слова в реченні» виконують по групах

I група (осінь)

Назви головні слова в першому реченні.

II група (зима)

Назви головні слова в останньому реченні.

III група (весна)

Назви головні слова в другому реченні.

При перевірці виконання вправи учні не тільки називають слова-назви предметів, а й, по можливості, вказують, на яке питання вони відповідають та чим є у реченні.

Вправа 248.

I група (осінь)

Працює з першим рядком

До загальної назви квіти добери назви предметів.

II група (зима)

Виконує другий рядок

До загальної назви дерева добери назви предметів

III група (весна)

Працює з третім рядком.

До загальної назви кущі добери назви предметів.

Таку ж роботу в малих групах можна використати на уроці закріплення знань про види речень.

Після об'єднання учнів у три групи за кольоровими квадратами, дається завдання для групової роботи на картках.

I група (червоні чотирикутники).

1. Прочитай і спиши речення.

Маленька білочка готувалася до зими.

2. Яке це речення? Доведи.

Усно зміни його на питальне, спонукальне.

3. Зроби схему речення (на дошці).

II група (жовті чотирикутники).

1. Прочитай і спиши речення.

Білочка влаштувала комору у дуплі дерева?

2. Яке це речення? Доведи.

Усно зміни його на розповідне, а потім – спонукальне речення.

3. Зроби схему речення (на дошці).

III група (зелені чотирикутники).

1. Прочитай і спиши речення.

Білочко, зроби великий запас харчів на зиму.

2. Яке це речення? Доведи.

Усно зміни його на розповідне, а потім – питальне речення.

3. Зробити схему речення (на дошці).

Представники груп доповідають про виконані завдання, результати перевіряються всім класом. По ходу повідомлень заповнюється таблиця на дошці.

Які бувають речення?	Для чого вони вживаються?	Розділові знаки в кінці речення
Розповідні	Щоб розповісти або повідомити	Крапка, знак оклику
Питальні	Щоб запитати про щось	Знак питання
Спонукальні	Щоб спонукати до чогось	Крапка, знак оклику

Записане в таблиці на дошці зіставляють із вправою 158.

На таких заняттях майже немає байдужих. Ефективність засвоєння учнями навчальної інформації прямо залежить від ступеня їх залучення до процесу навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: Методичний посібник / За ред. О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: АПН, 2002.
2. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. – К.: А.С.К., 2003.
3. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика. – К.: Партнер, 1997.